

УДК 378.036

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ПОТРЕБИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

О. А. Хом'як

У статті здійснено обґрунтування доцільності впровадження в навчально-виховний процес вищої школи педагогічної умови формування мотиваційної потреби особистості студента в естетичному вихованні.

Ключові слова: естетичне виховання, виховання естетичних смаків, студенти педагогічних університетів, педагогічні умови, мотивація, мотиваційна потреба.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Одним із пріоритетних завдань, в умовах реформування національної системи освіти України, є підготовка нової генерації фахівців, здатних до професійної самореалізації в ринкових умовах, удосконалення їхньої загальної продуктивної діяльності, насамперед шляхом підвищення рівня духовної, естетичної культури особистості студентства, формування їх естетичних смаків, ідеалів, переконань, сприймання світу та прагнення до його зміни за законами краси. Відтак, особливої значущості набуває проблема створення у процесі навчання майбутніх учителів таких умов, які б сприяли розкриттю творчих здібностей, формуванню готовності до вільного продукування ідей і реалізації їх у кінцевому продукті діяльності. Нові завдання потребують нових наукових підходів та технологій виховання майбутніх фахівців педагогічної галузі у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Вченими (В. Майборода, О. Малицька, Л. Масол, Н. Миропольська, П. Осіпов, Ю. Пастухова, О. Рудницька, Г. Шевченко) доведено, що підготовка студентів гуманітарних факультетів ВНЗ спрямована передусім на оволодіння знаннями з фахових навчальних дисциплін і не завжди забезпечує необхідну професійну готовність до майбутньої художньо-естетичної діяльності.

У філософській літературі проблеми естетичного виховання, виховання естетичних смаків і їх ролі в розвитку особистості знайшли чільне місце у працях Г. Апресяна, Ю. Борева, О. Бурова, М. Кагана, М. Киященка, А. Комарової, А. Молчанової, О. Семашка та ін.

Психологічні аспекти проблеми естетичного виховання студентської молоді відображено в роботах Л. Виготського, О. Леонтьєва, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна, Б. Теплова.

Упродовж останніх десятиріч естетичне виховання студентів у вищих навчальних закладах України стає актуальним напрямом наукових пошуків. Учені досліджують різноманітні питання, серед яких: сприйняття естетичних цінностей, формування естетичного досвіду майбутнього вчителя (В. Бутенко, І. Іванова, Н. Миропольська); формування естетичної культури майбутніх учителів окремими видами мистецтва (Л. Гарбузенко, Ю. Пастухова) і комплексом мистецтв (Т. Танько, Г. Шевченко, О. Щолокова). Однак, автори низки досліджень відзначають, що естетична підготовка майбутніх учителів виявилася на досить низькому рівні (А. Щербо). Значна частина наукових досліджень присвячена підготовці вчителя до естетичного виховання учнів, серед них роботи М. Веселовської, Г. Петрової.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз естетичної, педагогічної, психологічної літератури підводить до думки про всебічне освітлення наукових аспектів естетичного виховання особистості. Однак, вважаємо, що ґрунтовного дослідження потребує проблема виховання естетичних смаків у майбутніх фахівців педагогічної галузі у позанавчальній діяльності в умовах вищої школи. Спостерігається певна суперечність між високим естетичним потенціалом естетичного виховання, його здатністю до інтеграції з усіма видами мистецтва й обмеженим використанням цього потенціалу у виховному процесі вищої педагогічної школи.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності впровадження в навчально-виховний процес вищої школи педагогічної умови формування мотиваційної потреби особистості студента в естетичному вихованні.

Завдання статті:

– вивчити на основі аналізу естетичної, педагогічної та психологічної літератури ступінь розробленості проблеми виховання естетичних смаків у студентської молоді;

– здійснити аналіз сучасних вимог, суперечностей та особливостей виховання естетичних смаків при виявленні педагогічної умови

формування мотиваційної потреби особистості студента в естетичному вихованні студентів;

– науково обґрунтувати зміст дефініцій «мотив», «мотиваційна потреба».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Естетичний смак являє собою складний комплекс особистісних проявів і естетичних властивостей: тонке і складне вміння бачити, відчувати, розуміти справжнє прекрасне й вірно оцінити його. Він виявляється не лише у вибірково-оціночному відношенні до естетичних об'єктів, але й у процесі творчої діяльності людини.

У межах наукового дослідження, здійснивши аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, доцільним вважаємо удосконалити цей термін. Естетичний смак – це ціннісна естетична категорія, що характеризується здатністю людини до естетичної оцінки різних естетичних предметів і об'єктів навколишньої дійсності. Це не логічний акт, а естетичне переживання, яке дозволяє чуттєво розрізнити й оцінювати прекрасне, піднесене, трагічне, комічне. Естетичний смак тісно пов'язаний із естетичними інтересами й естетичними потребами людини, однак не тотожний з ними, оскільки названі компоненти спонукають до діяльності, а смак, будучи відображенням світоглядних позицій, реалізується в процесі естетичного сприйняття і створення естетичних цінностей.

Завдання, які ставлять перед собою сучасні вищі навчальні педагогічні заклади, полягають у підготовці не лише фахівців певного педагогічного профілю, а свідомих, духовно багатих громадян своєї країни, з високим рівнем естетичної культури, почуттям обов'язку і відповідальності перед підростаючим поколінням, суспільством в цілому і перед самим собою.

Загальновідомо, що успішне вирішення будь-яких педагогічних завдань, залежить, насамперед, від створення відповідних позитивних умов. Розуміючи умову, як обставину від якої щось залежить, вважаємо, що визначення педагогічних умов виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів для виховного процесу сучасної вищої школи має особливе значення.

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблематики свідчить, що велика кількість учених надають вагомому значення вивченню поняття «педагогічні умови» (Н. Безлюдна, Л. Коршунова, Г. Муромцева, В. Орлов, І. Харламов). Зокрема, І. Харламов стверджує, що

«...ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, у яких він проходить» [7, с. 78].

Л. Коршунова розуміє термін «умови» як положення нормативного характеру, які орієнтовані на зміну педагогічної дійсності і, тим самим, на одержання нових педагогічних знань про неї, на розвиток цих знань [1]. Ряд науковців, які досліджують питання вищої школи вважають, коли явище викликає інше явище, воно є причиною; коли явище взаємодіє з тим або іншим у процесі розвитку цілого, до якого воно належить, воно є чинником; коли явище зумовлює існування іншого, воно є умовою [4]. Обставини процесу навчання, які є результатом відбору, застосування змісту, форм, методів і засобів навчання, що сприяють ефективному вирішенню поставлених завдань – розуміє під поняттям «педагогічні умови» В. Орлов [3].

Проблема виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів є актуальною, насамперед, тому, що, враховуючи умови сьогодення, потребує нового педагогічного й культурологічного осмислення, інтеграції всебічних впливів на особистість кожного студента. Естетична культура майбутнього педагога полягає в педагогічній майстерності, вмінні простежувати взаємозалежність смаків з іншими сутнісними ознаками естетичного виховання.

Важливою психолого-педагогічною умовою підвищення ефективності процесу виховання естетичних смаків у студентства вважаємо *формування мотиваційної потреби особистості студента в естетичному вихованні*. Однак, передусім визначимося щодо дефініцій «мотив», «мотиваційна потреба».

«Мотив – динамічне явище, на яке впливають ті зрушення, які відбуваються у внутрішній структурі особистості, а також у зовнішніх обставинах її життєдіяльності» [5, с. 327].

Враховуючи те, що студенти за роки навчання повинні отримати не лише якісні професійні знання, а й розвинути педагогічні вміння, самоствердитися, самореалізуватися, сформувати власну систему цінностей, сучасна вища школа ставить перед собою завдання мотивації майбутніх педагогів на необхідність оволодіння естетичною культурою, яка передбачає «...оволодіння естетичними знаннями, вміннями, навичками, сформованістю естетичних суджень, почуттів, цінностей, ідеалів, поведінки, певного творчого досвіду, що дозволяє успішно формувати естетичну компетентність їх майбутніх учнів у навчальній і позашкільній діяльності» [2, с. 209].

Як відомо, потреби людини є вихідним спонуванням до діяльності. Мотив – це те, що, відображаючись у свідомості людини, спонукає її до діяльності, спрямовуючи на задоволення певної потреби. Отже, підґрунтям будь-якої діяльності є мотив, який спонукає людину до цієї діяльності.

Таким чином, мотив є не просто однією зі складових діяльності, а виступає компонентом складної системи – мотиваційної сфери особистості. Під мотиваційною сферою особистості розуміється вся сукупність мотивів, які формуються і розвиваються протягом її життя.

Мотиви займають провідне місце в структурі особистості, пронизуючи характер, емоції, здібності, психічні процеси, діяльність. Але, щоб формувати мотиви, треба знати, що лежить в основі мотиваційної сфери даної особистості, які педагогічні впливи повинні бути здійснені, які дії здійснює сама особистість. Знання мотиваційно-потребової сфери особистості студента дозволяє нам визначити спрямованість естетичної діяльності, естетичного відношення до дійсності. Сформованість мотиваційної потреби особистості відносимо до внутрішніх рушійних сил процесу виховання естетичних смаків молоді. У ролі мотивів виступають естетичні потреби, потяги, естетичні емоції, установки, естетичні ідеали.

Задовольняючи одні естетичні потреби, розширюється коло нових естетичних потреб, а естетична діяльність людини стає багатограннішою. Таке зростання потреб характерне для періоду активної соціалізації особистості. Крім потреб у їжі, одязі, помешканні, відпочинку, виникають та розвиваються нові нагальні потреби – в інформації, освіті, спілкуванні, участі в суспільному, політичному, культурному, релігійному житті. Між тим, зростання потреб передбачає, насамперед, саме духовні, емоційні, культурні потреби.

Вчені (Н. Кузьміна, Т. Левченко, Т. Лисянська, В. Луговий, Т. Мальковська) виділяють світоглядну, збуджувальну, пізнавальну й оцінювальну функції потреб, тобто різні способи їх виявлення в суспільстві та поведінці особистості.

Естетичні потреби більш глибоко й органічно включаються в свідоме життя, в цілий світ найтонших естетичних почуттів і естетичних переживань. Потребова естетична активність переходить у цільову, мотиваційну потребу, стає механізмом появи сенсу життя, його перспектив.

Естетичний розвиток особистості визначається усвідомленням для неї найбільш значущих мотивів і спонукає до перебудови системи установок у формуванні її як суспільної особистості, погляду на себе як

на «я» ідеальне. Образ свого «Я» впливає на особливості мотивації і поведінки. Студенти бажають зрозуміти які вони є насправді, прагнуть оцінити себе. Незадовільна власна оцінка змушує їх вибудовувати ієрархію мотивів щодо самовдосконалення. На шляху досягнення цієї мети приєднується воля і творчість, силу яких підживлюють емоції, впертість волі – мотивація. Таким чином, естетичні потреби переходять у естетичні почуття, включаються в свідоме життя і переходять у світоглядні цілі й установки. У діалектиці руху від потреби й суперечності до вирішення цих суперечностей на новій сходинці потреб, відбувається орієнтація спрямованості студентів на нову суспільно-корисну естетичну діяльність [6].

Породжуючи відповідні потреби, естетична культура стає потребою їх особистості. Естетичні потреби переходять у психічні установки. Завдяки їх впливу предмети і явища сприймаються не як фізичні якості (колір, форма), а як об'єкти з точки зору естетичної оцінки, які мають відповідне життєве значення. Естетичне виховання передбачає наявність у студентів художнього смаку, естетичних ідеалів, широких інтересів до мистецтва, до навколишньої дійсності.

Досліджуючи визначену педагогічну умову нами було здійснено аналіз сучасних вимог, суперечностей і особливостей виховання естетичних смаків у студентів ВНЗ.

Сучасні вимоги до студентів педагогічних університетів передбачають наявність не лише певного обсягу знань із дисциплін, які визначають професійну підготовку, вміння ефективно використовувати свої знання і здібності на практиці, а й готовність до творчої активності, розвитку естетичних смаків. Необхідність врахування у навчально-виховному процесі ВНЗ означеної педагогічної умови зумовлено суперечностями між визнанням необхідності створення сприятливих умов для повноцінного розвитку мотиваційно-потребової сфери особистості й недостатньою розробленістю педагогічних умов, що забезпечують цей процес у системі вищої освіти.

Особливості виховання естетичних смаків у студентів ВНЗ полягають у тому, що естетичне виховання студентів завжди спрямоване на особистість, її внутрішній світ, творчість, фантазію та натхнення. Наявність у студентської молоді певного життєвого досвіду, достатньо високого рівня розвитку інтелекту, ціннісних орієнтацій зумовлює можливість мотиваційного самовизначення особистості. При цьому виникає необхідність забезпечення емоційно-позитивних, естетично спрямованих виховних заходів, екскурсій, концертів, вечорів, проведення конкурсів, демонстрацій (кінофільми), проведення

циклів лекцій і тематичних бесід, спрямування на активну участь майбутніх педагогів у диспутах і гуртках.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, вважаємо, що ефективність виховання естетичного смаку студентської молоді забезпечується шляхом створення низки педагогічних умов, зокрема формування мотиваційної потреби особистості студента в естетичному вихованні, що сприяють особистісному розвитку студентів, підвищують мотивацію не тільки до формування професійних умінь і навичок, а й організаторських, творчих, креативних здібностей.

Література

1. Коршунова Л. С. Воображение и его роль в познании / Л. С. Коршунова. – М.: МГУ, 1979. – 145 с.
2. Крылова Н. Б. Эстетический потенциал культуры / Н. Б. Крылова. – М.: Прометей, 1990. – 146 с.
3. Орлов В. В. Основы философии: учебное пособие: в 2-х ч. Ч. 1: Общая философия / В. В. Орлов; Пермский гос. нац. иссл. ун-т. – 5-е изд., перераб. и доп. – Пермь, 2012. – 197 с.
4. Педагогіка вищої школи: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 399 с.
5. Плеханов Г. В. Избранные философские произведения: В 5-ти т. Т. 1 / Г. В. Плеханов; АН СССР. Ин-т философии; ред. кол.: М. Т. Иовчук и др.; подгот. текстов и примеч. Е. С. Коц. – М.: Госполитиздат, 1957. – 847 с.
6. Сідорова І. С. Формування естетичної культури студентів педагогічних університетів у позааудиторній художній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ст. к. пед. наук. – Спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання / І. С. Сідорова; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. - Умань, 2013. - 20 с.
7. Харламов И. Ф. Педагогика / И. Ф. Харламов. – М.: Гардарики, 1999. – 520 с. – (Disciplinae).

ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИОННОЙ ПОТРЕБНОСТИ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА В ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗа

О.А. Хомьяк

В статье осуществлено обоснование целесообразности внедрения в учебно-воспитательный процесс высшей школы педагогического условия формирования мотивационной потребности личности студента в эстетическом воспитании.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, воспитание эстетических вкусов, студенты педагогических университетов, педагогические условия, мотивация, мотивационная потребность.

FORMATION OF MOTIVATIONAL NEEDS OF THE STUDENT'S PERSONALITY IN AESTHETIC EDUCATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF A UNIVERSITY

O.A. Khomiak

In the article the rationale for introduction in the educational process of high school pedagogical conditions of formation of motivational needs of the individual student in aesthetic education is substantiated.

Key words: aesthetic education, aesthetic tastes formation, students of pedagogical universities, pedagogical conditions, motivation, motivational need.

Хом'як Ольга Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука (м. Рівне, Україна). E-mail: olya.homyak@gmail.com

Khomiak Olga Anatolyevna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Primary and Preschool Education of International University of Economics and Humanities named after academician Stepan Demianchuk (Rivne, Ukraine). E-mail: olya.homyak@gmail.com.

УДК 378.091.2

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ Й МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ

І. В. Чепіга

У статті представлено головні положення формування методологічних і психолого-педагогічних позицій щодо організації гнучких технологій навчального процесу здобувачів вищої освіти відповідно до нових ціннісних орієнтацій і критеріїв діяльності як здобувачів вищої освіти, так і викладачів. Запропоновані деякі педагогічні технології навчання під час підготовки до майбутньої професійної діяльності з урахуванням її специфіки, інтересів і запитів самих здобувачів вищої освіти.